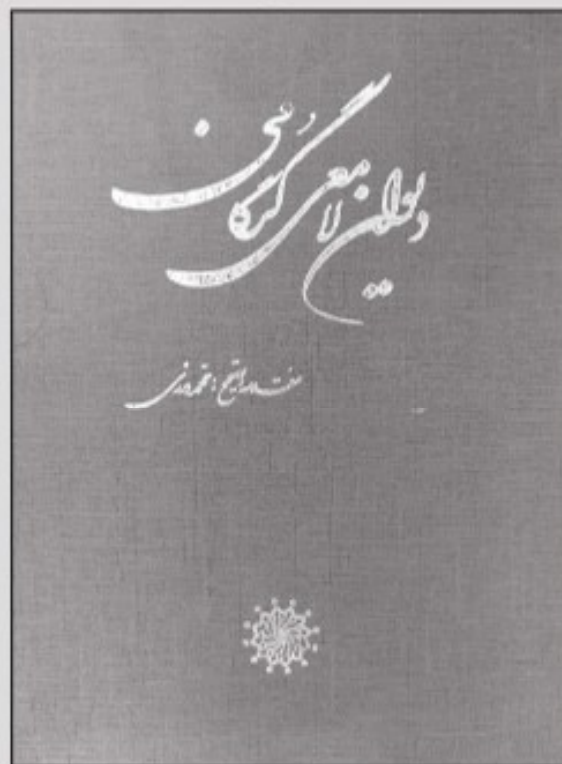

کتابشناسی لامعی گرگانی

محمد انصار ©

چکیده

لامعی گرگانی از شعرای قرن پنجم و هم دوره با شاهان سلجوقی بود. پژوهشگرانی که می‌خواهند اثری درباره او تألیف کنند و یا خوانندگانی که دوست دارند با او آشنا شوند می‌بایست با کتاب‌ها و مقالاتی که درباره‌اش نوشته شده، آشنا شوند که ما آن‌ها را اجمالاً به ترتیب سال نشر، معرفی خواهیم کرد. آن‌ها به دو دسته تقسیم می‌شوند: ۱- چاپ دیوان لامعی: در یکصد سال اخیر، چند بار انجام شده است. نخستین بار، چاپ سنگی در تهران بود. سپس با تصحیح سعید نفیسی، محمد دبیر سیاقی و محمد درزی منتشر شد. ۲- مقالاتی که به طور مستقل درباره این شاعر، نوشته شد. این گروه، تعدادشان از گروه اول، بیشتر است.

واژگان کلیدی: کتابشناسی، لامعی گرگانی، شعر فارسی.

الف- چاپ‌های دیوان لامعی

۱- دیوان لامعی گرگانی به تصحیح سعید نفیسی

در سال ۱۳۱۹ به کوشش شرکت چاپخانه علمی در ایران منتشر شد. در آن زمان، مصحح با کمبود نسخ خطی، روبه رو بود. لذا در کنار آن‌ها، از کتابهای چاپی کمک گرفت. او اولین کسی بود که باب پژوهش پیرامون این شاعر را گشود.

سعید نفیسی مترجم و پژوهشگر بزرگ ایران بود که در سال ۱۳۴۵ درگذشت. از ایشان، آثار گوناگونی در رشته‌های تاریخ، ادبیات، تصحیح دیوان شعرا و ترجمه متون منتشر شده است.

۲- دیوان لامعی گرگانی به تصحیح دبیر سیاقی

در سال ۱۳۵۳ توسط چاپخانه خیام همراه با حواشی، فهرست اعلام و معانی لغات دشوار منتشر شد. سپس برای بار دوم، در سال ۱۳۵۵ توسط سازمان انتشارات اشرفی در قطع رقعی، ۲۳۲ صفحه و با قیمت ۲۸۰ ریال به چاپ رسید که تفاوتی با چاپ قبلی ندارد. او در مقدمه از زندگی نامه لامعی، منابع تصحیح دیوان او و ممدوحان این شاعر سخن می‌گوید، سپس منقولات تذکره‌هایی که درباره‌اش سخن گفته‌اند را می‌آورد. این تصحیح در سالهای اخیر، در تهران توسط انتشارات اشجع و تیسرا منتشر شد.

محمد دبیر سیاقی از پژوهشگران بزرگ ایران بود که در سال ۱۳۹۷ درگذشت. از او آثار زیادی منتشر شده است. مثلاً در سال ۱۳۳۳ به کوشش او، کتاب ترجمان القرآن اثر میرسید شریف جرجانی تصحیح و چاپ شد.

۳- دیوان لامعی گرگانی به تصحیح محمد درزی

این کتاب در سال ۱۳۹۱ در قطع وزیری و ۱۶۸ صفحه بوسیله نشر پیک ریحان و با حمایت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان گلستان منتشر شد. در ابتدا به زندگی نامه، ممدوحان، سبک و نوع شعری، ویژگی‌های زبانی، فکری، ادبی، وزن اشعار، آرایه‌های ادبی، بیانی و بدیعی شاعر پرداخته می‌شود، سپس اشعار دیوان لامعی می‌آید. مصحح از یازده نسخه خطی، کمک گرفت و ۴۴ بیت جدید پیدا کرد. او معتقد است که مصححین پیشین، از نسخه‌های محدودی استفاده کرده‌اند. لذا نتوانستند تصحیح خوب و کاملی ارائه کنند.

این کتاب، برگزیده‌ای از پایان نامه مصحح با موضوع (تصحیح انتقادی دیوان لامعی گرگانی با تحقیق در آثار، احوال و سبک شاعر) است که در سال ۱۳۸۹ با راهنمایی دکتر عصمت اسماعیلی از آن دفاع کرد و موفق به کسب نمره ۱۹/۵ و دریافت مدرک کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه سمنان شد.

محمد درزی در دانشنامه گلستان، مدخل لامعی گرگانی را نوشت. او از نویسندگان مجموعه پنج جلدی مفاخر و مشاهیر استان گلستان بود. جلد سوم این مجموعه، با نام (شرح احوال، آثار، اندیشه لامعی گرگانی) به قلم او نوشته شد و در سال ۱۳۹۴ به همت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان گلستان در قطع رقعی و ۸۰ صفحه به چاپ رسید. این کتاب، تکمله

ای بر تألیف قبلی اوست. او با زبانی نسبتاً ساده، شناخت کامل تری ارائه می‌کند. از دیگر آثار محمد درزی، تصحیح دیوان حروفی استرآبادی است.

ب- مقالات

۱- لامعی گرگانی

در سال ۱۳۰۴ به قلم سعید نفیسی نوشته و در شماره‌های ششم و هفتم مجله آینده منتشر شد. او در آنجا، به نقد دو کتاب تذکره آتشکده (اثر لطفعلی بیگ آذر بیگدلی) و مجمع الفصحاء (اثر رضا قلی خان هدایت)، که درباره لامعی سخن گفته‌اند، می‌پردازد. این دو اثر، درباره زندگی این شاعر مفصل‌ترین اطلاعات را داده‌اند.

۲- یک نکته تاریخی در گزارش زندگی لامعی گرگانی

این مقاله کوتاه، به قلم علی صفی‌پور نوشته شد و در سال ۱۳۸۸ در شماره ششم نشریه پیام بهارستان منتشر شد. نویسنده در ابتدای مقاله، به نقد دیدگاه‌های دو کتاب تذکره آتشکده و مجمع الفصحاء می‌پردازد. در این دو اثر، گفته شده که لامعی، از شاگردان غزالی بود که از نظر نویسنده، این مطلب اشتباه است. سپس به سراغ اصل مطلب (تعیین تاریخ تولد لامعی) می‌رود. لذا دیدگاه‌های سعید نفیسی در مقدمه دیوان لامعی گرگانی و ذبیح‌الله صفا در جلد دوم کتاب تاریخ ادبیات در ایران را نقد می‌کند. در انتهای مقاله، به نقد نظریه شاگردی لامعی نزد سوزنی سمرقندی می‌پردازد.

۳- نقدی بر نظر استاد دبیر سیاقی درباره زمان تولد لامعی گرگانی

این مقاله کوتاه به قلم علی صفی‌پور نوشته شد و در سال ۱۳۹۰ در شماره یازدهم نشریه پیام بهارستان، منتشر شد. نگارنده به نقد و بررسی نظر استاد دبیر سیاقی درباره زمان تولد لامعی گرگانی می‌پردازد. استاد زمان آن را سال ۴۰۲ هجری می‌داند. اما از نظر نویسنده، سال ۳۸۹ یا ۳۹۰ درست است.

۴- تأثیر سروده‌های عربی بر اشعار لامعی گرگانی

به قلم احمد رضا یلمه‌ها نوشته شد و در سال ۱۳۹۰ در شماره چهارم نشریه ادبیات تطبیقی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان منتشر شد. این پژوهش بر آن است

تا میزان تأثیر قصاید عرب بر اشعار لامعی را تبیین کند.

نگارنده مقاله، دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان (واقع در استان اصفهان) است.

۵- تأثیر پذیری اشعار لامعی از معلقه امروالقیس

به قلم محمدرضا نجاریان نوشته شد و در سال ۱۳۹۰ در شماره ششم فصلنامه لسان مبین (پژوهش ادب عربی) منتشر شد. در مقاله قبلی، به طور کلی از تأثیر شعر و شعرای عرب بر روی شعر لامعی سخن گفته شده است، اما در این مقاله، اشعار لامعی با معلقه امروالقیس از نظر ساختاری، مضمونی، تصویری و زبانی مقایسه می‌شود. امرء القیس از شعرای عرب است. او قصیده‌ای سرود که آن را با آب طلا نوشتند و بر پرده‌های کعبه آویختند.

نگارنده مقاله، از اساتید دانشگاه یزد است.

۶- ابیاتی نو یافته از لامعی گرگانی

به قلم اسماعیل شמושکی نوشته شد و در سال ۱۳۹۴ در شماره ۱۴ نشریه ادب فارسی منتشر شد. آن حاوی ۵۲ بیت نو یافته از لامعی است.

این مقاله، چکیده‌ای از پایان نامه نویسنده است. او در سال ۱۳۹۴ با راهنمایی دکتر محمد منصور، موفق به دریافت مدرک دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه تهران شد. عنوان پایان نامه او (تصحیح و تألیفات دیوان لامعی گرگانی) بود.

شموشکی مقاله دیگری درباره این شاعر نوشته که هنوز منتشر نشده است.

۷- بررسی صوری و محتوایی دیوان لامعی گرگانی

به قلم احمد محمدی نوشته شد و در سال ۱۳۹۶ در شماره بیستم فصلنامه پژوهش‌های ادبی و بلاغی منتشر شد.

سؤال اصلی این پژوهش آن است که مهم‌ترین ویژگی‌های صوری و محتوایی شعر لامعی کدام است؟ و برجسته‌ترین تفاوت‌ها و تشابهات شعر او با شعر شعرای معاصر خود کدام است؟ میزان تقلید او از شعر شاعران عرب، چقدر است؟

نگارنده مقاله از اساتید دانشگاه پیام نور است.

۸- تصحیح بیت‌هایی از لامعی گرگانی

به قلم راضیه آبادیان نوشته شد و در سال ۱۳۹۶ در شماره ۶۲ نامه فرهنگستان منتشر شد. در این مقاله، صورت درست ابیاتی از دیوان لامعی که در ضبط آن‌ها اشکال‌هایی بود، می‌آید. اساس کار او، چاپ دوم تصحیح دبیر سیاقی است.

نگارنده دانش آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی پژوهشگاه علوم انسانی است.

۹- بررسی سبک ادبی اشعار لامعی گرگانی

به قلم محمد گلستانی نوشته شد و در سال ۱۳۹۷ در شماره ۴۲ فصلنامه تخصصی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب) منتشر شد.

در این پژوهش به این پرسش‌ها پاسخ داده می‌شود ۱- ویژگی‌های ادبی شعر لامعی چه

مواردی را بیان می‌کند؟- آیا شعر لامعی از ویژگی‌های ادبی حاکم بر سبک خراسانی فاصله گرفته است؟

این مقاله، چکیده‌ای از پایان نامه نویسنده است که در سال ۱۳۹۵ با راهنمایی عبدالله حسن زاده میرعلی و کسب نمره ۲۰، موفق به دریافت مدرک دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه سمنان شد. او اکنون از فرهنگیان استان گلستان است.

نتیجه

با توجه به گذشت قریب به یک قرن از آغاز لامعی شناسی، باید گفت که آثار چاپی منتشر شده، از نظر کمیت و کیفیت، مطلوب نیستند و هنوز در این باره، جای پژوهش هست. مثلاً لازم است که دیوان لامعی مجدداً تصحیح شود. اسماعیل شמושکی در مقاله‌ای که در بالا

از آن نامبرده شد، درباره آخرین تصحیح دیوان این شاعر که به کوشش محمد درزی انجام شد، می‌نویسد: (کار درزی از جهت جستجو در منابع نسخه‌های خطی دیوان لامعی که البته همگی متأخر و متعلق به دوره قاجار هستند و آوردن گزارش دقیق نسخه بدلها در پاورقی، قابل ستایش است، اما ظاهراً به دلیل شتابزدگی در اجرا، آسیب‌هایی به کار او وارد شده که از ارزش و اعتبار علمی آن کاسته است؛ از جمله اینکه او مدعی شده است متن دیوان لامعی را علاوه بر نسخه‌های خطی دیوان با نسخه‌های چاپی نفیسی و دبیرسیاقی مقابله کرده و در نتیجه این جستجو ۱۱ بیت تازه از لامعی (در سه

قصیده) در نسخه کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران یافته است که به رؤیت آن دو نرسیده بود. اما با دقت در دیوان لامعی چاپ نفیسی عین این ۱۱ بیت را در آن می‌یابیم و علاوه بر آن، نفیسی در مقدمه خود بر دیوان، متعرض این نکته شده است که احتمالاً این سه قصیده، نه از لامعی، بلکه از سیف الدین اسفرنکی، شاعر قرن ششم است.)

حقیقت آن است که پژوهشگران استان گلستان اگرچه با انتشار مقاله و چاپ دیوان لامعی گرگانی، تا حدودی توانستند او را بشناسانند، ولی آغاز گر این راه نبودند و انتظار می‌رود که بعد از این، گام‌های بلندی بردارند و پژوهش‌های بیشتر و بهتری انجام دهند. نگارنده پیشنهاد می‌کند که یک همایش ملی برای این شاعر برگزار شود.